11.10.2016

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

TEKIJÄNOIKEUDEN YHTEISHALLINNOINTIA KOSKEVA LAKIESITYS (HE 119/2016)

Eduskunnan lakivaliokunta on kutsunut Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:n kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa tekijänoikeuden yhteishallinnointia koskevan hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 65 § ja 66 §:n soveltamista *kahden sopimuspuolen välisessä sopimuksessa olevaan yksittäiseen ehtoon.*

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry (jäljempänä *MaRa*) esittää lausuntonaan asiasta seuraavaa:

Tekijänoikeuden yhteishallinnointilakia koskevan lakiesityksen 65 §:n ja 66 §:n taustalla on tekijänoikeuden ja lähioikeuksien kollektiivista hallinnointia koskevan direktiivin (2014/29) 35 artikla.

Artiklan 35 kohdan 1 mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että yhteishallinnointiorganisaatioiden ja käyttäjien väliset *erityisesti voimassa oleviin ja ehdotettuihin lisensiointiehtoihin* tai sopimusrikkomuksiin *liittyvät riidat* voidaan saattaa tuomioistuimen tai soveltuvissa tapauksissa muun riippumattoman ja puolueettoman teollis- ja tekijänoikeuksia koskevaan lainsäädäntöön erikoistuneen riitojenratkaisuelimen ratkaistaviksi. Saman artiklan 2 kohdan mukaan 35 artiklan 1 kohta eivät vaikuta osapuolten oikeuteen vaatia ja puolustaa oikeuksiaan tuomioistuinteitse.

Direktiivin vaatimus *ehdotettujen lisenssiehtojen* osalta edellyttää lain tasoista säännöstä, koska se poikkeaa tavanomaisesta järjestelystä, jonka pohjalta tuomioistuin käsittelee vain olemassa olevaan sopimukseen perustuvaa sopimusriitaa.

Hallituksen esitys rakentuu riidanratkaisun osalta mallille, jossa *erimielisyydet lisensiointiehdoista voidaan saattaa markkinaoikeuden käsiteltäväksi* kahdessa erilaisessa menettelyssä, joko kanneteitse tekijänoikeudellisena riita-asiana tai hakemusteitse markkinaoikeudellisena kieltoasiana.

Lakivaliokunnassa käsittelyssä olevan teeman kannalta on tärkeää tiedostaa millä tavalla menettelyt ja niissä tehtävät ratkaisut eroavat toisistaan. Sen vuoksi MaRa katsoo aiheelliseksi esittää tarkemmat huomionsa menettelyistä ja niissä tehtävien ratkaisujen vaikutuksista.

1. Markkinaoikeudellisesta kieltoasiasta

Yhteishallinnointilakia koskevan ehdotuksen 65 ja 66 § koskevat markkinaoikeudellista kieltoasiaa. Kyse on vastaavanlaisesta kieltoasiasta kuin säännösten taustalla olevassa elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelyssä annetussa laissa. Vaikka myös tämä laki mahdollistaa ehdotettujen sopimusehtojen saattamisen markkinaoikeuden arvioitavaksi, tarvitaan yhteishallinnointilakiin oma säännös, koska yhteishallinnointilain mukaiset suhteet eivät rajoitu pelkästään elinkeinonharjoittajiin.

Yhteishallinnointilakia koskevan ehdotuksen perusteella markkinaoikeudellisen kieltohakemuksen kohteena voi olla yksittäinen lisenssiehto tai ehdot, menettely tai lisenssiehdotukset, joita vaaditaan kiellettäväksi 35 §:n vastaisena tai muuten kohtuuttomana (tyyppikohtuuton) esimerkiksi käyttäjiin kohdistuvana.

Markkinaoikeuden kieltoasiassa antamalla päätöksellä ei ole *suoranaisia oikeusvaikutuksia* tekijänoikeusjärjestön ja käyttäjän/käyttäjien välisiin oikeussuhteisiin, joihin lisenssiehtoa jo sovelletaan tai aiotaan soveltaa. Päätös eroaa tässä suhteessa tuomioistuimen antamasta tuomiosta, jossa ratkaistaan lisenssiehtoja koskeva riita *kantajan ja vastaajan välisessä prosessissa*. Jos markkinaoikeus katsoo, että ehto on 65 §:n tarkoittamalla tavalla kohtuuton tai 35 §:n vastainen, markkinaoikeus voi (vain) kieltää sen soveltamisen uhkasakon uhalla. Markkinaoikeudellinen kielto vaikuttaa *epäsuorasti ja tulevaisuuteen*, kun järjestöä kielletään soveltamasta päätöksessä yksilöityä yhtä tai useampaa kohtuutonta sopimusehtoa. Järjestön on poistettava lisenssiehto tai muutettava sitä yhdessä tai useammassa sopimuksessaan välttääkseen uhkasakon tuomitsemisen maksettavaksi. Vaikutus on sama kuin elinkeinonharjoittajien sopimusehtojen sääntelyssä annetussa laissa määrättävässä kieltoasiassa.

Myös ehdotetut lisenssiehdot voidaan saattaa arvioitavaksi hakemuksella ja markkinaoikeus voi niiden osalta kieltää järjestöä ottamatta niitä käyttöön, jos ne arvioidaan esimerkiksi 35 §:n vastaiseksi.

Markkinaoikeuden antamalla kieltopäätöksellä ei sen sijaan ole vaikutusta sopimusehdon tai sopimuksen pätevyyteen. Markkinaoikeus ei voi tässä menettelyssä tuomita sopimusehtoa pätemättömäksi tai kohtuullistaa sitä. Tämä on mahdollista, jos niitä käsitellään siviilioikeudellisena riita-asiana kantajan ja vastaajan välisessä prosessissa.

Vaikka hakemuksen johdosta annettavan päätöksen vaikutus eroaa riita-asiassa annetusta tuomiosta, markkinaoikeudellisella kieltoasialla käyttäjän/käyttäjien ja yhteishallinnointiorganisaation välinen erimielisyys lisenssiehdoista tai ehdotetuista lisenssiehdoista tulee kuitenkin ratkaisuksi, vaikkakin ratkaisun vaikutus ehtojen soveltamiseen on epäsuorempi.

Yhteishallinnointilakia koskevan lakiesityksen 65 ja 66 §:n esikuvana olevassa laissa *elinkeinonharjoittajien sopimussuhteiden sääntelystä kieltohakemus voi koskea myös yksittäistä sopimusehtoa.* Tässä laissa on kuitenkin edellytetty, että sopimusehto ei rajoitu ainoastaan yhteen sopimussuhteeseen. Tarkoituksena on ollut rajata yksittäistapaukset lain soveltamisalan ulkopuolelle. Kieltohakemuksen tekemisen edellytyksenä ei ole se, että sopimusehtoa olisi jo käytetty useissa sopimuksissa. Riittää, että ehtoa on tarkoitus käyttää useammassa kuin yhdessä sopimuksessa (HE 39/1993).

Yhteishallinnointilakia koskevassa kieltoasiassa on kuitenkin otettava huomioon, että kollektiivihallinnointidirektiivin perusteella ehdotetut lisenssiehdot tulisi voida saattaa riippumattoman riitojenratkaisuelimen arvioitavaksi riippumatta siitä kuinka moneen käyttäjään ne tulisivat kohdistumaan. Direktiivin perusteella myös ehdotetut lisenssiehdot ja niiden 35 §:n mukaisuus olisi voitava saattaa hakemuksella markkinaoikeuden arvioitavaksi riippumatta niiden vaikutuspiirin laajuudesta.

Ottaen huomioon prosessioikeudelliset säännöt hakemuksena käsiteltävä kieltoasia soveltuu ehdotettujen lisenssiehtojen käsittelemiseen toisin kuin siviilioikeudellinen riita-prosessi (tästä tarkemmin jäljempänä). Markkinaoikeudellista *kieltopäätöstä* ei tule sekoittaa siviilioikeudellisessa riita-asiassa annettavan suoritustuomion negatiiviseen lajiin eli ns. kieltotuomioon.

Markkinaoikeudellinen kieltohakemus voisi koskea myös oikeuden käytöstä maksettavaa korvausta tai sen määräytymisperustetta (korvausehto), jos hakija katsoo sen olevan 35 §:n vastainen tai kohtuuton. Korvaus- ja tariffiasioissa kilpailuoikeudelliset kysymykset ovat usein merkityksellisiä. Markkinaoikeus ei voi sen sijaan tässä menettelyssä soveltaa kilpailulain säännöksiä, kuten säännöksiä määräävään markkina-aseman väärinkäytöstä. Kilpailulakiin voidaan vedota siviilioikeudellisessa riita-asiassa. Markkinaoikeudellisella kieltopäätöksellä ei ole myöskään suoraan vaikutusta siihen onko käyttäjä juridisesti velvollinen maksamaan ehtoon perustuvan korvauksen vai ei.

2. Siviilioikeudellisesta riita-asiasta

Markkinaoikeudellisesta kieltopäätöksestä ei voi seurata oikeusvaikutuksia kahden tai useamman (oikeus)henkilön välisiin oikeussuhteisiin kuten on riita-asiassa annettavalla tuomiolla.

Markkinaoikeudellisen kieltoasian ohella käyttäjä(t) voivat viedä yhteishallinnointilain 35 §:n vastaiseksi tai kilpailulain määräävää markkina-aseman väärinkäytöksi katsomansa lisenssiehdot markkinaoikeuden käsiteltäväksi riita-asiana. Jos markkinaoikeus vahvistaa lisenssiehdot yhteishallinnointilain 35 §:n vastaiseksi tai kilpailulain määräävää markkina-asemaa rikkovaksi, on sillä suora vaikutus prosessissa asianosaisina olevien oikeussuhteeseen. Pätemättömäksi tai mitättömäksi julistettuun ehtoon ei prosessin kohteena olevien asianosaisten välisessä suhteessa voi vedota (lainvoimaisen) vahvistustuomion perusteella. Siviilioikeudellisessa riita-asiassa voidaan myös vaatia kohtuuttoman sopimusehdon kohtuullistamista oikeustoimilain 36 §:n perusteella, joka ei ole mahdollista hakemuksella markkinaoikeudelle.

Siviilioikeudellisessa riita-asiassa esimerkiksi vahvistuskanteella vireille pantavassa oikeusjutussa vaaditaan tuomiolla vahvistettavaksi, että jokin oikeussuhde on olemassa tai että sitä ei ole olemassa. Negatiivisella vahvistuskanteella voidaan esimerkiksi vaatia sopimuksen tai sopimuksessa olevan ehdon julistamista pätemättömäksi. *Koska direktiivin tarkoittama ehdotetut lisenssiehdot eivät vielä ole sopimusehtoja, ei niitä voida kahden osapuolen välisessä suhteessa kanteella (kantaja vs. vastaaja) vahvistaa pätemättömiksi*. Ei ole myöskään ajateltavissa että siviilioikeudelliset kieltokanteet olisivat mahdollisia ehdotettuja lisenssisehtoja koskevissa erimielisyysasioissa. Kieltokanteella vaaditaan jo alkaneen oikeudenloukkauksen lopettamista tai tulevaisuudessa uhkaavan

oikeudenloukkauksen estämistä. Kieltokanteita sen sijaan käytetään immateriaalioikeusasioissa esimerkiksi tilanteessa jossa joku taho jo loukkaa toisen yksinoikeutta.

Näin ollen *ehdotettujen lisenssiehtojen* käsitteleminen markkinaoikeudessa on mahdollista vain tekemällä hakemus lakiehdotuksen 65 ja 66 §:ään nojautuen.

3. Lopuksi

Markkinaoikeuden mahdollisuus kieltää hakemuksesta kohtuuttomia tai yhteishallinnointilain 35 §:n vastaisia lisenssiehtoja tai ehdotettuja lisenssiehtoja vähentää jo ennakollisesti kohtuuttomien sopimusehtojen ehdottamista ja soveltamista tekijänoikeusmarkkinoilla. Ehdotus tukee osaltaan yhteishallinnointilain tavoitetta eli tekijänoikeusmarkkinoiden toiminnan edistämistä.

MaRa pitää lakiehdotuksen 65 ja 66 § selkeinä ja täsmällisinä. Säännösten soveltaminen kahden osapuolen välisessä sopimuksessa olevaan yksittäiseen ehtoon voidaan MaRan näkemyksen mukaan selventää lakivaliokunnan lausunnossa, jonka sivistysvaliokunta ottaa mietinnössään huomioon.

MaRa pitää tärkeänä, että yhteishallinnointilaissa edistetään myös vaihtoehtoista riidanratkaisua. Tästä asiasta MaRa on lausunut tarkemmin eduskunnan sivistysvaliokunnalle.

Kunnioittavasti,

Kai Massa
varatuomari, Helsinki

p. 09-6220 2047, kai.massa@mara.fi

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry on matkailu- ja ravintola-alan elinkeino- ja työ-markkinajärjestö. MaRa edustaa hotelleja, kylpylöitä ja kuntoutumiskeskuksia, viikko-osakeyrityksiä, leirintäalueita, ravintoloita, catering-yrityksiä, eines- ja valmistuskeittiöitä, kahviloita, pubeja, yökerhoja, liikenneasemia, huvi-, teema- ja elämyspuistoja, keilahalleja, festivaaleja ja konserttitapahtumia, ohjelmapalveluyrityksiä, luontomatkailuyrityksiä, hiihtokeskuksia sekä matkailun markkinointi- ja välityspalveluja tarjoavia yrityksiä. MaRassa on 2 500 jäsentä, joilla on 6500 toimipaikkaa. MaRan jäsenyritykset työllistävät noin 60 000 henkilöä.